

Nr 55.

Ankom till riksdagens kansli den 11 juni 1942 kl. 11 f. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.

(2:a avd.)

I en till riksdagen den 24 april 1942 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 241, har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att Kungl. Maj:t må under budgetåret 1942/43 utan riksdagens samtycke i varje särskilt fall besluta om försäljning av kronan tillhörig fast egendom, såframt taxeringsvärdet å egendomen uppgår till högst 40,000 kronor, eller, där taxeringsvärde icke är åsatt, det vid särskild uppskattning utrönta saluvärdet uppgår till högst nämnda belopp, och i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet angivna riktlinjer föreskriva de former och villkor, under vilka försäljningarna skola äga rum, med rätt för Kungl. Maj:t att, där så finnes lämpligt, åt central förvaltningsmyndighet överlämna beslutanderätten rörande försäljning av egendom, vars taxerings- eller uppskattningsvärde icke överstiger 20,000 kronor;

dels förklara, att vad sålunda medgivits rörande försäljning av kronan tillhörig fast egendom skall gälla jämväl beträffande byte samt upplåtelse under åborätt och tomträtt av sådan egendom, ävensom beträffande avstående utan ersättning av kronomark, som erfordras till järnväg eller allmän väg, därvid dock rätten att besluta om dylikt avstående må av Kungl. Maj:t överlämnas till central förvaltningsmyndighet endast i avseende å obebyggt område av högst 5 hektars yta eller 2,000 kronors värde;

dels ock uttala att, oavsett de sålunda lämnade medgivandena, i författning meddelade föreskrifter angående rätt för Kungl. Maj:t eller förvaltningsmyndighet att försälja, byta eller under åborätt eller tomträtt upplåta kronan tillhörig fast egendom alltfört skola gälla.

I propositionen har Kungl. Maj:t vidare föreslagit riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att tills vidare efter prövning av omständigheterna i varje särskildt fall biträda ackord i fråga om kronans fordringar för försåld fast egendom;

dels medgiva, att Kungl. Maj:t tills vidare må besluta angående fördelningen mellan olika kapitalfonder av den i statens förmögenhetsredovisning ingående fasta egendomen;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna synpunkter utfärda bestämmelser angående upplåtelse för expropriationsändamål av nyttjanderätt och servitutsrätt till kronans fasta egendom.

1939 års lagtima riksdag har i skrivelse nr 198 framhållit behovet av enhetligare normer beträffande avyttringen av statens jordegendom utan inhämtande i varje särskilt fall av riksdagens medgivande. Vad särskilt anginge de fyra kommunikationsverken fann riksdagen önskvärt, att hithörande normer, på samma gång som de gjordes mera enhetliga, avfattades så att tidsenliga, mera affärsmässiga synpunkter kunde tillgodoses, utan att dock riksdagens grundlagsenligt fastställda rättigheter åsidosattes.

Genom beslut den 12 maj 1939 har Kungl. Maj:t anbefallt generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen och vattenfallsstyrelsen att med beaktande av vad riksdagen i nämnda skrivelse anfört i samråd uppgöra och till Kungl. Maj:t inkomma med utredning och förslag i det av riksdagen berörda ämnet.

I gemensam skrivelse den 28 januari 1941 ha styrelserna för kommunikationsverken inkommit med den anbefallda utredningen i ämnet. I anledning av riksdagens skrivelse har vidare domänstyrelsen i skrivelse den 30 september 1940 efter verkställd utredning framlagt styrelsens synpunkter beträffande formerna för försäljning av under styrelsens förvaltning ställda fastigheter.

Genom beslut den 14 mars 1941 har Kungl. Maj:t, med överlämnande av de utredningar i ämnet som sålunda verkställts, anbefallt statskontoret att avgiva utlåtande rörande de föreslagna huvudgrunderna för försäljning av fast egendom ställd under affärsverkens förvaltning samt att utarbeta förslag till bestämmelser rörande försäljning av annan fast kronoegendom.

I särskilda skrivelser den 11 september 1941 har statskontoret dels avgivit utlåtande rörande de föreslagna grunderna för försäljning av under affärsverkens förvaltning stående fast egendom, dels ock framlagt förslag till enhetliga grunder för försäljning och upplåtelse av fast kronoegendom i allmänhet. Enligt sistnämnda förslag skulle samma principer göras tillämpliga på försäljning både av sådan egendom, som förvaltas av myndigheter tillhörande allmänna civilförvaltningen och försvarsväsendet, och av sådan egendom, som står under affärsverkens förvaltning, dock att fråga om ett specialbemyndigande för avhändelser av egendom under domänstyrelsens förvaltning borde kunna upptagas till övervägande i samband med prövning av en inom styrelsen pågående utredning rörande vilka av domänverkets fastigheter som borde av kronan försälas.

I skrivelse den 8 november 1941 har domänstyrelsen framlagt den av statskontoret åsyftade utredningen jämte förslag till riktlinjer för den framtida dispositionen av kronans jordbruksdomäner.

Över statskontorets förslag hava yttranden avgivits av ett stort antal myndigheter.

§ 77 regeringsformen innefattar förbud för Konungen att utan riksdagens samtycke genom försäljning, förpantning eller gåva, eller på något annat sätt, avhända kronan kungsgårdar och kungsladugårdar med därtill lydande hemman och lägenheter, kronoskogar, parker och djurgårdar, krono- och stallängar, laxfisken och andra kronans fisken samt kronans övriga lägenheter. Dock må enligt sista punkten av paragrafen odlingar och odlingsbar mark å kronoskogarna i vanlig ordning, efter dåvarande eller sedermera tillkomna författningar, kunna till skatte försäljas.

Beträffande förvaltningen av de angivna kronofastigheterna stadgas i andra punkten av samma paragraf att de skola förvaltas efter grunder, som riksdagen föreskriver, dock att de personer och menigheter, som enligt dittills gällande författningar innehade eller nyttjade sådana fastigheter, skulle njuta sin lagliga rätt därå tillgodo.

Formerna för det enligt § 77 regeringsformen erforderliga samtycket av riksdagen till avhändelser och upplåtelse av kronans fasta egendom äro icke närmare angivna i grundlagen och visa vid tillämpningen mycket stora olikheter. Riksdagen har lämnat sitt samtycke såväl efter prövning i form av bifall till Kungl. Maj:ts i särskilda propositioner framlagda förslag om försäljning av olika fastigheter — varje år plägar riksdagen ha att taga ställning till ett flertal dylika förslag — som i form av mer eller mindre generella bemyndiganden av växlande varaktighet att försälja kronofastigheter för vissa ändamål eller kronofastigheter av visst slag.

Av riksdagen lämnade bemyndiganden att försälja och upplåta fast kronoegendom.

Beträffande omfattningen av dessa bemyndiganden hänvisas till statsrådsprotokollet sid. 3—15.

Egendom som ifrågasatts undantagen från § 77 regeringsformen.

Beträffande dylik egendom hänvisas till sid. 15 och 16 i statsrådsprotokollet.

Föreslagna nya grunder för försäljning m. m. av fast kronoegendom.

Det förslag till grunder för försäljning och upplåtelse av fast kronoegendom, som *statskontoret* i anledning av Kungl. Maj:ts uppdrag den 14 mars 1941 framlagt i sin förut nämnda skrivelse den 11 september 1941, har följande innehåll.

Kungl. Maj:t skall, under erinran om stadgandet i § 77 regeringsformen, inhämta:

A. riksdagens förklaring, att nämnda grundlagsstadgande icke utgör hinder för statsmyndighet att — i anslutning till gällande praxis — utan särskilt bemyndigande försälja sådan fast egendom, vilken av kronan inropats å exekutiv auktion eller eljest förvärvats för realiserandet av en rätt, som tillkommit kronan på grund av låne- eller annan säkerhet;

B. riksdagens medgivande att för budgetåret 1942/43 utan riksdagens hörande i det enskilda fallet

1) besluta om försäljning av sådan fast egendom, vilken av kronan antingen — utan medgivande av riksdagen — särskilt förvärvats som objekt för placering av fondmedel eller ock i samband med övertagande av sådana medel övergått i kronans ägo;

2) besluta om försäljning och byte av annan fast kronoegendom eller kronans andel i samfällid mark, såframt egendomens eller andelens taxeringsvärde uppgår till, eller, därest sådant värde icke är åsatt, saluvärdet finnes efter verkställd uppskattning belöpa sig till högst 20,000 kronor;

3) besluta om avhändande utan ersättning av fast kronoegendom eller kronans andel i samfällid mark för vägändamål och andra liknande allmänna ändamål samt i fall, som avses i 7 § lagen den 13 juni 1921 (nr 299) om förvaltning av bysamfälligheter och därmed jämförliga samfällida ägor och rättigheter, såframt egendomens eller andelens taxeringsvärde uppgår till, eller, därest sådant värde icke är åsatt, saluvärdet finnes efter verkställd uppskattning belöpa sig till högst 1,000 kronor;

4) besluta, att vad under 1) — 3) sägs rörande överlåtelse av kronans fasta egendom eller andel i sådan egendom skall äga motsvarande tillämpning i fråga om upplåtelse under åborätt av sådan mark samt av tomträtt, nyttjanderätt eller servitutsrätt till sådan mark, dock att i fråga om upplåtelse av vissa kronan tillhöriga vattenfall skall gälla, vad därom särskilt är stadgat;

C. riksdagens medgivande att för budgetåret 1942/43 å central förvaltningsmyndighet i fall, där så befinnes lämpligt, delegera beslutanderätten i frågor rörande sådana överlåtelser och upplåtelser, som avses under *B* 2) och 3) samt 4) jfr med 2) och 3);

D. riksdagens medgivande att under budgetåret 1942/43 för sådana överlåtelser och upplåtelser, som avses under *B*, föreskriva de villkor, under vilka överlåtelser eller upplåtelsen skall verkställas;

E. riksdagens förklaring, att övriga i lag eller i annan form meddelade bemyndiganden för Kungl. Maj:t eller förvaltningsmyndighet att besluta om försäljning av kronans fasta egendom alltjämt skola vara gällande, i den mån de icke innefattas i de medgivanden, som ovan lämnats.

Statskontorets förslag innebär sålunda att försäljningsgrunderna skulle göras gemensamma för hela statsförvaltningen. Ämbetsverket har dock uttalat, att det framdeles måhända kunde bliva erforderligt med ett specialbemyndigande rörande egendom under domänstyrelsens förvaltning.

Efter redogörelse för innehållet i de hörda myndigheternas yttranden i vad rör huvudgrunderna för förslaget har *föredragande departementschefen, statsrådet Wigfors*, anfört följande:

»Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen för gällande försäljningsmedgivanden i avseende å fast kronoegendom, råder en mycket stor ojämnhet på området i fråga. Riksdagens samtycke till avhändelser har lämnats — utan någon allmän avgränsning efter fastigheternas värde — än i form av medgivande i varje särskilt fall, än i form av mer eller mindre generella bemyndiganden till framtida försäljning. De generella bemyndigandena ha av riksdagen givits i växlande former, merendels antingen genom godkännande av författningsförslag eller i form av direkta medgivanden. Stundom synes riksdagens samtycke ha ansetts innefattat i beslut om beviljande av anslag för visst ändamål. Bemyndigandena ha gällt antingen för viss tid eller tillsvidare intill dess annorlunda kunde varda beslutat, utan att denna åtskillnad i allmänhet varit betingad av olikhet i värdet hos den fasta egendom, vars försäljning medgivits. Befogenheten att verkställa försäljningarna har merendels tillkommit Kungl. Maj:t. I vissa fall ha medgivanden dock i stället lämnats direkt åt underordnad administrativ myndighet eller innefattat befogenhet för Kungl. Maj:t att överlämna beslutanderätten till sådan myndighet.

De föreliggande olikheterna kunna i allmänhet icke sägas vara rationellt grundade. I stor utsträckning äro de beroende på tillfälligheter vid medgivandenas tillkomst eller på växlande uppfattningar vid olika tidpunkter om den lämpliga avgränsningen mellan Kungl. Maj:t och riksdagen av maktutövningen i avseende å dylik försäljningsverksamhet. Tillkomsten av dessa medgivanden spänner över en tidrymd av närmare tre kvarts sekel, varför det icke är ägnat att förvåna, att utvecklingen lett fram till ett så oenhetligt och svåröverskådligt komplex av rättsregler.

Vad 1939 års lagtima riksdag framhållit om behovet av enhetligare normer för avyttringen av statens fasta egendom utan inhämtande av riksdagens medgivande i varje särskilt fall, kan jag för den skull helt godtaga. Det torde inte kunna råda någon tvekan om att en allmän överarbetning ur enhetliga synpunkter av gällande försäljningsmedgivanden är av behovet påkallad. Jag delar även riksdagens uppfattning att särskilt för de fyra kommunikationsverkens del en sådan reglering bör eftersträvas, att tidsenliga och mera affärs-mässiga synpunkter kunna bli tillgodosedda, utan att riksdagens grundlagsenliga rättigheter åsidosättas.

Utgångspunkten för den avsedda revisionen av försäljningsmedgivandena måste tagas i grundlagens stadgande angående avhändelse av fast egendom. Enligt § 77 regeringsformen äger Kungl. Maj:t icke utan riksdagens samtycke avhända kronan kungsgårdar och kungsladugårdar med därtill hörande hemman och lägenheter, kronoskogar, parker och djurgårdar, krono- och stallängar samt laxfischen och andra kronans fisken samt kronans övriga lägenheter, dock att försäljning till skatte av odlingar och odlingsbar mark å kronoskogarna må ske i vanlig ordning enligt dåvarande eller senare uppkomna författningar.

Vad först angår *stadgandets omfattning* torde denna i nutida tillämpning ha vidgats utöver vad 1809 års lagstiftare avsett och under första halvseket

efter grundlagens tillkomst hävdats. Ordalydelsen och inplaceringen bland stadgandena om riksdagens finansmakt antyda, att syftet med paragrafen varit att bereda riksdagen kontroll över kronans inkomstgivande fastigheter, d. v. s. jordagods, skogar, fisken och dylikt. Numera anses stadgandet emellertid vanligen omfatta statens fasta egendom i allmänhet. Undantag ha därvid ifrågasatts endast för sådana fastigheter, som utgjort tillfälliga, av riksdagen icke prövade placeringar av statsförmögenheten.

Ur allmän ekonomisk synpunkt torde med fog kunna sägas, att denna historiskt betingade särställning för kronofastigheterna numera, med den relativt mindre centrala roll som den fasta egendomen spelar inom den moderna stats-hushållningen, icke ter sig lika motiverad som vid stadgandets tillkomst. Någon anledning att för den skull nu ifrågasätta en inskränkning i riksdagens grundlagsenligt fastställda prövningsrätt på ifrågavarande område anser jag dock icke föreligga, men en viss återhållsamhet synes dock motiverad, då det gäller att i praxis låta stadgandets tillämplighet utsträckas till nya områden, som ligga allt för långt från vad ordalydelsen giver vid handen. Det är med denna principiella utgångspunkt som de nyssberörda slagen av fastighetsförsäljningar, där den fasta egendomen utgjort en mera tillfällig, av riksdagen aldrig prövad placering av statsförmögenheten, icke ansetts vara underkastade grundlagens avhändelseförbud. Riksdagen har tidigare, då den i anledning av uppkomna försäljningsfrågor ställts inför enstaka tillämpningar av denna uppfattning, utan att rikta erinran mot den ifrågasatta försäljningen avböjt att intaga någon principiell ståndpunkt, som kunde åberopas vid framtida avgöranden. Så skedde år 1939 beträffande två från enskilda pensionskassor övertagna fastigheter å allmänna familjepensionsfonden, liksom år 1940, då de fondförvaltande myndigheternas praxis att utan Kungl. Maj:ts och riksdagens hörande försälja exekutivt till skydd för statens fordringar inropade fastigheter förelades riksdagen.

Den vid berörda fall av Kungl. Maj:t föreslagna avgränsningen av försäljningsförbudets tillämpningsområde har praktiskt sett en ringa betydelse och synes icke heller böra föranleda några principiella betänkligheter från riksdagens sida. Det är ju fråga om en relativt oväsentlig grupp av fastighetsförsäljningar, och man torde kunna förutsätta att, om tveksamma gränsfall skulle uppkomma, Kungl. Maj:t på sätt tidigare skett skall bereda riksdagen tillfälle att yttra sig.

Med utgångspunkt från att riksdagen icke riktar någon erinran mot den av mig hävdade uppfattningen vill jag förorda, att det förslag till försäljningsmedgivande, som kommer att föreläggas riksdagen, utformas i anslutning härtill. Denna ståndpunkt föranleder vissa avvikelser från det av statskontoret framlagda förslaget. Jag torde få återkomma härtill senare.

Formerna för riksdagens samtycke jämlikt § 77 regeringsformen ha icke angivits i grundlagen. Några krav på att samtycket skall innefatta en prövning av försäljningsfrågor från fall till fall kan stadgandet icke sägas innehålla. I sista punkten angives visserligen ett undantag från kravet på sam-

tycke, nämligen att odlingar eller odlingsbar mark å kronoskogarna må försäljas till skatte i vanlig ordning efter dåvarande eller sedermera blivande författningar. Härav kan dock icke dragas den slutsatsen, att lagstiftaren därmed skulle ha velat angiva de enda fall, då riksdagens medgivande kunde lämnas i författningsväg, och att eljest skulle fordras samtycke av riksdagen i form av bifall efter individuell prövning. En sådan slutsats är tvivelaktig redan genom stadgandets oegentliga placering som ett undantag från bestämmelserna om förvaltningen av kronans fasta egendom och är sakligt sett ohållbar av den anledningen, att de åsyftade skatteköpsförfattningarna åtminstone vid denna tid icke förutsatte riksdagens godkännande i någon form. Stadgandet är med andra ord ett verkligt undantag från kravet på medgivande av riksdagen till försäljning av fast egendom. Historiskt sett ter det sig också otroligt, att 1809 års grundlagstiftare skulle ha avsett en sådan innebörd av ordet samtycke, då redan 1810 års riksdag fattade ett generellt beslut om försäljning av lediga eller ledigblivna kungsgårdar och kungsladugårdar.

Det kan sålunda konstateras att grundlagsstadgandet icke lägger hinder i vägen för riksdagen att lämna mer eller mindre generella försäljningsbemyndiganden åt Kungl. Maj:t eller underordnad myndighet. Mot bakgrunden av den praxis, som utvecklats sig, har väl ett sådant konstaterande dock inte stort mer än teoretiskt intresse.

Av större vikt är frågan om riksdagens befogenhet att lämna generella försäljningsmedgivanden för längre tid än ett år i sänder. Det har stundom hävdats, att en viss riksdag icke ägde till förfång för en senare efterskänka riksdagens konstitutionella rätt att medverka vid försäljning av fast kronoegendom. Full kontroll från riksdagens sida skulle endast kunna upprätthållas vid bemyndiganden för ett år i sänder. Dessas förnyande förutsätter nämligen då bifall av riksdagens båda kamrar.

Utan att närmare gå in på den allmänt konstitutionella frågan om den ena riksdagens befogenhet att föregripa den andras prövningsrätt vill jag endast stryka under, att ett åt Kungl. Maj:t lämnat bemyndigande tillsviðare, intill dess annorlunda kan varda beslutat, icke i nämnvärd mån kan sägas binda en senare riksdag, så länge bundenheten kan omintetgöras genom ett beslut i motsatt riktning. En annan sak är att ett dylikt bemyndigande — vars återtagande torde fordra godkännande av båda kamrarna — medför en ökad bundenhet ur den ena kammarens synpunkt. Men för riksdagen som sådan uppkommer en större bundenhet först, i den mån bemyndigandet lämnats genom godkännande av ett förslag till en författning och än mera genom antagandet av ett förslag till lag. Upphävandet av författningen förutsätter nämligen alltid ett särskilt beslut av Kungl. Maj:t.

Såsom av den tidigare lämnade redogörelsen framgår, har riksdagen emellertid i åtskilliga fall lämnat bemyndigande för längre tid än ett år såväl i form av godkännande av författningsförslag som genom mera formlösa medgivanden. En viss försiktighet har dock, åtminstone tidigare, av riksdagen iakttagits, då det gällt att lämna medgivanden i författningsform, och ett par förslag av Kungl. Maj:t i sådan riktning ha avvisats.

Tydligen har det av statsmakterna i allmänhet betraktats som en lämplighetsfråga, i vilken utsträckning och för vilken tid riksdagen bör giva Kungl. Maj:t eller underlydande myndigheter generella försäljningsmedgivanden. Omfattningen av dylika medgivanden torde hittills ha bestämts icke endast av förhållandet mellan Kungl. Maj:t och riksdagen utan kanske i ännu högre grad av praktiska skäl. Behovet av en snabbare handläggning eller sannolikheten av en starkare ökning av försäljningsärendena, exempelvis i samband med jordförsäljningarna till egna hem, har givetvis påverkat riksdagens benägenhet att överlämna avgörandet i de enskilda fallen.

Utvecklingen har gått i riktning mot en utvidgning av Kungl. Maj:ts och de administrativa organens befogenheter. Som i den förutnämnda riksdagsskrivelsen framhållits — och detta har även bestyrkts av remissmyndigheterna — föreligger ett aktuellt behov av enklare, smidigare och mera affärsmässiga former vid kronans fastighetsförsäljningar, och detta behov har gjort en ytterligare utvidgning av de generella försäljningsmedgivandena önskvärd. Med hänsyn till riksdagens nuvarande arbetsbelastning synes en sådan överflyttning av prövningen i fråga om försäljningsärenden av mindre vikt vara lämplig jämväl ur riksdagens egen synpunkt.

Det förslag till försäljningsmedgivanden, som statskontoret med utgångspunkt från affärsverksstyrelsernas förslag i ämnet framlagt, torde kunna tagas till utgångspunkt för en revision och allmän översyn av ifrågavarande rättsområde, ägnad att tillgodose de framställda önskemålen. I vissa avseenden synas mig dock ändringar och kompletteringar av statskontorets förslag påkallade. I fortsättningen torde jag vid anmälan av förslagets olika delar få återkomma härtill.»

Försäljning av fastigheter, som utgöra en tillfällig, av riksdagen icke prövad placering av statsförmögenheten.

Beträffande statskontorets motivering till och de hörda myndigheternas yttranden över denna del av förslaget hänvisas till sid. 24—27 i statsrådsprotokollet.

Departementschefen har på denna punkt anfört följande:

»Enligt den uppfattning, varåt jag i det föregående givit uttryck, falla fastigheter, som utgöra tillfälliga, av riksdagen icke prövade placeringar av statsförmögenheten, icke under det i grundlagen stadgade förbudet för Kungl. Maj:t att utan riksdagens samtycke avhända kronan fast egendom. Därest riksdagen ej riktar erinran mot denna uppfattning, torde sålunda försäljningar av båda de slag, som i statskontorets förslag hänförs under mom. A och mom. B 1), ankomma på beslut av Kungl. Maj:t. En självklar förutsättning är givetvis, att fråga endast är om försäljningar vilka ingå såsom led i den normala förmögenhetsförvaltningen.

Beträffande regleringen i sak av ifrågavarande försäljningar delar jag statskontorets uppfattning, att den i mom. A av förslaget omnämnda praxis vid den statliga fondförvaltningen, att förvaltningsmyndigheten utan inhämtan-

de av vare sig Kungl. Maj:ts eller riksdagens samtycke avyttrar fast egendom, som förvärvats till skyddande av en statens fordran, bör, genom uttrycklig delegation av Kungl. Maj:t tillkommande befogenhet, bibehållas i sin nuvarande form. Denna praxis synes, såsom jag framhöll redan vid anmälan av propositionen i ämnet till 1940 års lagtima riksdag (nr 143), vara av väsentligt värde, när det gäller att vid fondförvaltningen tillvarata kronans intressen. Uttryckliga föreskrifter torde i enlighet med vad styrelserna för kommunikationsverken framhållit böra meddelas i ämnet.

De under mom. B 1) i statskontorets förslag omnämnda försäljningarna av fastigheter, som utan riksdagens medgivande särskilt förvärvats i och för placering av fondmedel eller som övergått i kronans ägo i samband med övertagande av dylika medel, böra däremot — såsom statskontoret även förutsett — endast få verkställas efter Kungl. Maj:ts prövning. Särskilda föreskrifter härom synas icke vara påkallade. Det kan icke vara föremål för tvekan att administrativ myndighet har att underställa Kungl. Maj:t dylika försäljningsfrågor.

Riksräkenskapsverket har påpekat, att mera varaktiga fastighetsinnehav kunde uppkomma genom övertagande av fastigheter vid bevakande av statsverkets fordringar och att redovisning av dessa fastigheter å någon kapitalfond kunde bli påkallad. En sådan redovisning bör dock endast komma ifråga i samband med att behov uppkommit av fastigheten för visst ändamål. I regel torde fastigheten därvid böra överföras till och invärderas å annan kapitalfond än den, för vilken den ursprungligen inropats, varvid fråga kan uppkomma om att ersättning skall beredas sistnämnda fond. Sedan invärdering skett, måste statens innehav av fastigheten — oavsett om ersättning i samband därmed utgått och ärendet alltså underställts riksdagen eller ej — anses ha erhållit så stabil karaktär, att vanliga regler rörande försäljningsbefogenheten böra gälla.»

Försäljning och byte av fast kronoegendom i allmänhet.

Beträffande statskontorets motivering till denna del av förslaget hänvisas till sid. 28 och 29 i statsrådsprotokollet. Redogörelse för innehållet i remissmyndigheternas yttranden över samma del av förslaget återfinnes på sid. 29—31 i statsrådsprotokollet, vartill hänvisas.

Departementschefen har på denna punkt anfört följande:

»Enligt statskontorets förslag skulle Kungl. Maj:t av riksdagen för ett budgetår i sänder utverka ett generellt försäljningsmedgivande i fråga om fastigheter och fastighetsandelar, vilkas värden uppgå till högst 20,000 kronor. Ett sådant bemyndigande skulle onekligen i vissa avseenden betyda en utvidgning av Kungl. Maj:ts befogenheter, dock i huvudsak endast beträffande sådana myndigheters förvaltning, där fastighetsförsäljningar i större utsträckning tidigare icke förekommit. Härvid bortser jag från den föreslagna höjningen av värdegränsen från 5,000 till 20,000 kronor för andelar i samfälligheter, som må av Kungl. Maj:t försäljas. För sådana myndigheter däremot, vilkas

fastighetsförsäljningar haft någon större omfattning och betydelse, har behov av allmänna försäljningsmedgivanden redan tidigare yppat sig och, såsom av den förut lämnade översikten framgår, föranlett ett flertal olika bemyndiganden. I förhållande till dessa skulle statskontorets förslag, på sätt flera remissmyndigheter påpekat, innebära begränsningar i viktiga hänseenden, varvid särskilt må framhållas följande.

För det första skulle tidslängden inskränkas i förhållande till nuvarande bemyndiganden såväl i fråga om vissa domänstyrelsens samt allmänna arvsfondens fastigheter, för vilka lämnats försäljningsmedgivanden tills vidare intill dess annorlunda kunde varda beslutat, som i fråga om vattenfallsstyrelsens egendom, för vilken lämnats försäljningsmedgivanden för fem år i sänder. Ettårsbemyndiganden ha tidigare i huvudsak förekommit endast beträffande försäljning av större fastigheter under domänstyrelsens förvaltning samt beträffande avstående av egendom för ändamål av expropriationskaraktär.

För det andra skulle det föreslagna bemyndigandet i flera fall betyda en sänkning av värdegränsen i förhållande till nuvarande bemyndiganden. Någon värdegräns är sålunda icke uppställd i medgivandena till försäljning av fastigheter under vattenfallsstyrelsens och, såvitt angår avyttring för eignahemsändamål, under domänstyrelsens förvaltning samt ej heller för försäljning av fastigheter till ändamål av expropriationskaraktär. Vidare skulle den föreslagna värdegränsen sannolikt i många fall ligga lägre än den som uppställts i det icke ändamålsbegränsade försäljningsmedgivandet i fråga om domänstyrelsens fastigheter. Enligt vad domänstyrelsen framhållit motsvaras nämligen denna — ett arrendevärde av 1,000 kronor — i allmänhet av saluvärden, som röra sig från 20,000 kronor upp emot 50,000 å 60,000 kronor. I sistnämnda hänseende skulle dock den sänkning, som den föreslagna värdegränsen kan innefatta, endast ha temporär betydelse, därest framdeles — på sätt statskontoret ansett kunna övervägas — ett specialbemyndigande beträffande egendom, ställd under domänstyrelsens förvaltning, komme till stånd.

Försäljningsbemyndigandet bör enligt min mening utformas enhetligt. Något specialbemyndigande i anslutning till de av domänstyrelsen numera framlagda riktlinjerna för den framtida dispositionen av kronans jordbruksdomäner anser jag, efter samråd med chefen för jordbruksdepartementet, icke böra ifrågasättas. Med denna utgångspunkt ter sig det föreslagna bemyndigandet alltför begränsat. Det är icke uteslutet att antalet försäljningsfrågor, som skulle få lov att föreläggas riksdagen, efter förslagets genomförande skulle bli större än nu. Då syftet med riksdagens framställning varit att åstadkomma en minskning av de försäljningsärenden, som i varje särskilt fall skulle prövas av riksdagen, för att sålunda möjliggöra en snabbare och smidigare handläggning av hithörande frågor, torde en utvidgning av bemyndigandet böra övervägas.

Den föreslagna begränsningen av bemyndigandet att gälla endast för ett budgetår i sänder synes mig praktiskt sett vara av mindre betydelse. Några konstitutionella hinder att giva bemyndigandet större varaktighet än ett år.

torde visserligen, som framgår av vad jag tidigare anfört, icke föreligga. Då emellertid varje lagtima riksdag under alla förhållanden bör erhålla en översikt över de under det gångna året verkställda fastighetsförsäljningarna, torde det icke innebära någon större omgång, om även själva bemyndigandet samtidigt underställes riksdagens prövning. I den mån ett årligt förnyande av försäljningsbemyndigandet kan anses äga något konstitutionellt värde, vill jag sålunda icke göra någon erinran mot den föreslagna tidsbegränsningen av bemyndigandet.

En höjning av värdegränsen synes däremot påkallad. Hur högt denna gräns lämpligen bör sättas vid ifrågavarande bemyndigande, vilket som förut nämnts bör omfatta jämväl domänstyrelsens egendom, kan vara föremål för delade meningar. En betydande höjning i förhållande till den av statskontoret föreslagna gränsen är erforderlig, om den avsedda effekten i förenklingshänseende skall uppnås. Å andra sidan anser jag den värdegräns av 100,000 kronor, som domänstyrelsen förordat, vara alltför hög. Ur praktiska synpunkter torde en begränsning av bemyndigandet till fastigheter, vilkas taxerings- eller saluvärden icke överstiga 40,000 kronor, vara tillfredsställande. Den inskränkning av vissa nu gällande bemyndiganden, som också denna gräns betyder, skulle drabba i huvudsak endast vissa försäljningar till speciella ändamål, såsom för avstyckning till egna hem eller för väganläggningar och liknande allmännyttiga företag. Försäljningsärenden, som avse fastigheter värda mer än 40,000 kronor, anser jag i allmänhet vara frågor av sådan betydelse, att de böra underställas riksdagens prövning. Den angivna värdegränsen avser givetvis egendomar, sådana de föreligga i statens hand, innan fråga om försäljning uppkommit.

Den nyss förordade begränsningen i tidshänseende av bemyndigandet bör vara ägnad att minska eventuella betänkligheter mot den föreslagna höjningen av värdegränsen. Vid riksdagens ställningstagande år 1929 till försäljningsbemyndigandena i fråga om domänstyrelsens egendom gavs uttryck åt denna synpunkt, i det att en större räckvidd ansågs kunna givas åt försäljningsmedgivanden, som årligen förnyades, än åt icke tidsbegränsade sådana.

Enligt statskontorets förslag skulle Kungl. Maj:t äga delegera försäljningsrätten överlag till underordnad administrativ myndighet. Detta kan ha motiverat en viss försiktighet vid utformandet av försäljningsbemyndigandet för Kungl. Maj:t. Vid den av mig förordade höjningen av värdegränsen torde en begränsning av rätten att delegera försäljningsbefogenheten till underordnad myndighet vara påkallad, förslagsvis till högst den av statskontoret föreslagna värdegränsen, 20,000 kronor. Jag återkommer senare till denna fråga.

Under förevarande punkt föreslår jag sålunda, att Kungl. Maj:t skall inhämta riksdagens medgivande för nästa budgetår att utan riksdagens hörande i det enskilda fallet besluta om försäljning och byte av kronan tillhörig fast egendom — varmed avses såväl kronofastigheter som kronans andelar i samfällid fast egendom — såframt taxeringsvärdet för fastigheten eller andelen uppgår till högst 40,000 kronor, eller, där taxeringsvärde icke är åsatt,

det vid särskild uppskattning utränta saluvärdet icke överstiger nämnda belopp.

Vad sålunda föreslagits angående medgivande till försäljning av fast kronoegendom synes böra gälla jämväl i fråga om de försäljning närstående upplåtelseformerna, nämligen upplåtelse under åborätt och tomträtt till sådan egendom.»

Avstående utan ersättning av fast kronoegendom i vissa fall.

Efter redogörelse för innehållet i statskontorets motivering till och de hörda myndigheternas yttranden över denna del av förslaget (se sid. 33—35 i statsrådsprotokollet) har *departementschefen* anfört följande:

»Jag delar statskontorets uppfattning om lämpligheten av att komplettera det allmänna försäljningsmedgivandet med ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta om avhändelser eller upplåtelse av fast egendom för vissa ändamål utan att full ersättning eller eventuellt utan att någon ersättning alls utgår.

Ett bemyndigande av denna art tillkom i samband med statens stöd vid järnvägsnätets utbyggande och ingår för närvarande i det av riksdagen årligen förnyade medgivandet till avhändelse av fast kronoegendom för expropriationsändamål. Utan ersättning må sålunda avstås eller upplåtas mark, som erfordras för anläggande eller förändring av allmän väg eller för anläggande av järnväg enligt Kungl. Maj:ts tillstånd. I dylikt fall kan jämväl medgivas rätt för företaget att kostnadsfritt disponera kronans kalk- och stenbrott samt grustäkter. Någon värdegräns är icke uppställd för bemyndigandet. Avgörandet ligger hos Kungl. Maj:t i de fall, då fråga är om mark för järnvägsanläggning eller om jordområde, som är bebyggt eller överstiger 5 hektars yta eller är värt mer än 2,000 kronor, och eljest hos vederbörande centrala förvaltningsmyndighet. Härjämte har sedan år 1940 åt Kungl. Maj:t lämnats bemyndigande att för kronans del biträda beslut, som i stadgade former fattats av delägarna i vissa samfälligheter, om avstående utan ersättning av samfälld mark, dock endast i den mån värdet av kronans andel icke överstiger 1,000 kronor. Sistnämnda avhändelser äro icke knutna till visst ändamål.

Enligt statskontorets förslag skulle dessa båda bemyndiganden slås samman till ett med i huvudsak bådaderas begränsningar, så att avstående utan ersättning endast skulle få ske till förmån för »vägändamål och andra liknande allmänna ändamål» och icke få avse värden utöver 1,000 kronor. Denna förenkling synes mig alltför långt driven. Bland annat skulle, som arméförvaltningen påpekat, den nyinförda värdegränsen för avstående av mark för vägändamål kunna föranleda en ökning av antalet ärenden, som måste föreläggas riksdagen. Om vägväsendet förstattligas, mister måhända denna invändning i vikt. En lämpligare utformning än som av statskontoret föreslagits synes dock böra eftersträvas.

Jag vill förorda, att nuvarande bestämmelser beträffande benefikt avstå-

ende av mark för vissa expropriationsändamål lämnas i sak väsentligen oförändrade. Då fråga är om anläggande av allmän väg eller järnväg bör sålunda Kungl. Maj:t eller, såvitt angår obebyggt område av högst 5 hektars yta eller 2,000 kronors värde, central förvaltningsmyndighet fortfarande äga medgiva avhändande av egendomen mot lägre ersättning än saluvärdet eller ock utan ersättning ävensom medgiva företaget att utnyttja kronans kalk- och stenbrott samt grustäkter på motsvarande förfrånliga villkor. Fastigheter böra dock icke utan riksdagens hörande få benefikt avstås, i den mån deras värden överstiga den gräns, som angivits i det allmänna, av riksdagen lämnade försäljningsmedgivandet.

Vad angår behovet av medgivande för Kungl. Maj:t att biträda beslut om avstående utan ersättning av kronans andel i samfälligheter har frågan kommit i annat läge genom lagen den 20 februari 1942 (nr 48) om ändring av 7 § bysamfällighetslagen. Numera kräves sålunda icke »tillstånd i vederbörlig ordning» för avhändelse av kronans andel, då denna icke uppgår till mera än en tredjedel av samfälligheten eller icke har högre värde än 5,000 kronor. Det förefaller då tveksamt, om ett speciellt bemyndigande för Kungl. Maj:t att utan ersättning avstå kronoandel av högst 1,000 kronors värde är påkallat.

Man får vid frågans bedömande skilja på två olika fall. Om kronoandelen utgör mera än en tredjedel, kräves fortfarande Kungl. Maj:ts och riksdagens tillstånd till avhändelse, försåvitt denna icke faller under något allmänt bemyndigande för Kungl. Maj:t att avhända kronan fast egendom. För avhändelse utan ersättning skulle då erfordras ett medgivande för Kungl. Maj:t av nuvarande innehåll. Vad åter angår fall, då kronoandelen utgör mindre än en tredjedel och tillstånd i vederbörlig ordning sålunda icke längre kräves, blir förhållandet ett annat. Om beslut i stadgade former att avstå den samfälliga egendomen utan ersättning fattats vid sammanträde med delägarna, går beslutet, oavsett förvaltningsmyndighetens eller Kungl. Maj:ts åtgöranden, i verkställighet, försåvitt icke domstol, ifall kronan ej samtyckte till avhändelsen, finner beslutet lända till märkligt förfång för staten. Därest man efter lagändringen i båda fallen vill ha kvar samma frihet att utan riksdagens hörande benefikt avstå kronoandel av högst 1,000 kronors värde, bör sålunda inhämtas riksdagens medgivande *dels* för Kungl. Maj:t att avstå från dylik kronoandel, som utgör mera än en tredjedel av samfälligheten, *dels ock* för förvaltningsmyndighet att biträda beslut om avstående av dylik kronoandel, som utgör mindre än en tredjedel, men vars avstående ändock kan anses lända till märkligt förfång för staten.

Syftet med det ursprungliga bemyndigandet av 1940 års lagtima riksdag torde ha varit att underlätta förfarandet i fall, där statens intresse i samfälligheten kunde anses vara bagatellartat. Något annat skäl för efterskänkande av statens rätt för icke angivna ändamål synes icke ha gällt. Då statens intresse icke kan sägas vara så ringa i de nu ifrågavarande fallen, finner jag icke påkallat att särskilt riksdagsbemyndigande utverkas ifråga om dessa. Skulle fråga av nämnvärd betydelse uppkomma, där speciella skäl för benefikt avhändelse föreligga, torde denna böra i vanlig ordning bli föremål för riksdagens prövning.»

Upplåtelse av tomträtt, nyttjanderätt m. m. till fast kronoegendom.

Beträffande statskontorets motivering till denna del av förslaget hänvisas till sid. 37 i statsrådsprotokollet.

I fråga om innehållet i de hörda myndigheternas uttalanden över samma del av förslaget hänvisas till sid. 37—39 i statsrådsprotokollet.

Departementschefen har i denna fråga anfört följande:

»I § 77 regeringsformen lämnas föreskrifter jämväl om förvaltningen av kronans fastigheter. Dessa skola enligt stadgandet förvaltas efter de grunder, riksdagen föreskriver. Förbehåll har dock gjorts i paragrafen om att de personer, som efter dittills gällande författningar innehade eller nyttjade dylika fastigheter, skulle äga njuta laglig rätt därå till godo.

Statskontoret har i samband med fullgörandet av sitt uppdrag att utarbета förslag till bestämmelser om försäljning av den fasta egendomen föreslagit, att Kungl. Maj:t samtidigt skulle inhämta riksdagens medgivande att besluta om upplåtelser av icke endast åborätt och tomträtt utan även nyttjanderätt och servitutsrätt till sådan egendom enligt i huvudsak samma grunder, som föreslagits i fråga om överlåtelser av äganderätt till sådan egendom.

Vad angår upplåtelser under åborätt eller tomträtt böra, såsom jag förordat i samband med det allmänna försäljningsmedgivandet, gälla enahanda regler som i fråga om försäljning. Bestämmelserna härom torde lämpligen infogas i omedelbart sammanhang med detta medgivande. I övrigt är jag icke beredd att nu upptaga frågan om en allmän översyn av föreskrifterna om förvaltningen av den fasta kronoegendomen. Någon anledning att söka åstadkomma en formellt enhetlig reglering för försäljning och förvaltning föreligger enligt min mening icke. Då regeringsformen föreskriver, att riksdagen skall fastställa endast grunderna för förvaltningen, men icke uppställer krav på samtycke till upplåtelser i de olika fallen, synes det icke motiverat att årligen inhämta förnyade medgivanden av riksdagen att verkställa upplåtelser av nyttjande- och servitutsrätt. Grundlagen har snarast beträffande förvaltningen av den fasta egendomen anbefallt en reglering i författningsmässig form. En dylik reglering har också i stor utsträckning ägt rum. Jag vill här endast erinra om förordningen den 22 juni 1934 angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom, vilken avser under domänstyrelsens förvaltning ställd jordbruksegendom, fisken m. m., och kungörelsen den 4 juli 1910 angående grunder för förvaltningen av vissa kronan tillhöriga vattenfall.

Ett bidragande skäl till att statskontoret tagit upp frågan om befogenheten att verkställa olika slag av upplåtelser har varit syftet, att det årliga bemyndigandet angående avstående av fast kronoegendom för expropriationsändamål m. m. — som jämväl innehåller bestämmelser rörande upplåtelse av nyttjanderätt och servitutsrätt — icke skulle efter den föreslagna regleringen av försäljningsmedgivandena behöva vidare förnyas. Det är uppenbart att i stället för dessa bestämmelser komma att efter regleringen erfordras

vissa föreskrifter i ämnet. De böra dock icke årligen förnyas. En prövning av innehållet i nämnda föreskrifter kan emellertid lämpligen göras i detta sammanhang.

Såvitt angår befogenheten att besluta om upplåtelser för expropriationsändamål av nyttjande- och servitutsrätter till fast kronoegendom, synas föreskrifterna kunna anknyta till innehållet i de nu i det årliga bemyndigandet lämnade bestämmelserna. Den där uppställda gränsen mellan de fall, i vilka avgörandet ligger hos Kungl. Maj:t, och de fall, om vilka central förvaltningsmyndighet äger besluta, är gemensam för såväl avhändelser som upplåtelser av olika slag. Frågor, som beröra mark för järnväg, elektrisk anläggning eller jordområde, som är bebyggt, överstiger 5 hektar eller är värt mera än 2,000 kronor, ha förbehållits Kungl. Maj:ts prövning och avgörande. Då det endast gäller upplåtelser av nyttjanderätt och servitutsrätt bör gränsen kunna angivas enklare. Den torde lämpligen anknyta till det årliga värdet av den upplåtna rättigheten i stället för till fastighetens saluvärde. Jag vill förorda, att Kungl. Maj:t må till central förvaltningsmyndighet delegera beslutanderätten i fråga om upplåtelser av nyttjande- eller servitutsrätt, vars årliga värde kan antagas uppgå till högst 2,000 kronor.

En viss förenkling av ersättningsreglerna i anslutning till de av domänstyrelsen anförda synpunkterna torde jämväl vara påkallad. Principen för ersättningsens bestämmande bör därvid vara, att full ersättning skall utgå. På sätt i föregående avdelning berörts, skola dock upplåtelser för anläggning av allmän väg eller järnväg alltfort kunna ske utan ersättning. Kungl. Maj:t eller i förekommande fall den förvaltningsmyndighet, som förordnat om upplåtelsen, bör äga efter värdering bestämma om ersättningsens belopp, dock med rätt för den, till förmån för vilken upplåtelsen sker, att påkalla beloppets fastställande enligt de i expropriationslagen stadgade formerna.

Kungl. Maj:t torde sålunda böra inhämta riksdagens medgivande att i anslutning till de av mig anförda synpunkterna utfärda bestämmelser angående upplåtelser för expropriationsändamål av nyttjanderätt och servitutsrätt till fast kronoegendom.

Vad riksräkenskapsverket anført om att Kungl. Maj:t bör äga rätt att besluta om fördelning mellan olika kapitalfonder av den i förmögenhetsredovisningen ingående fasta egendomen anser jag befogat. Viss tvekan kan råda i vilken utsträckning en dylik rätt tillkommer Kungl. Maj:t. I detta sammanhang torde ett allmänt bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i dylika frågor böra inhämtas. En tillämpning analogivis av de begränsningar, som gälla för försäljning av fast egendom, synes icke påkallad, eftersom kronans rätt icke påverkas av ifrågavarande redovisningsbeslut.»

Kungl. Maj:ts befogenhet att till underordnad myndighet delegera rätten att besluta om försäljning av fast egendom m. m.

En närmare redogörelse för innehållet i statskontorets motivering till och de hörda myndigheternas utlåtanden över denna del av förslaget återfinnes på sid. 41—44 i statsrådsprotokollet, till vilka hänvisas.

Domänstyrelsen har i sitt utlåtande över statskontorets förslag bland annat föreslagit, att länsstyrelsernas befattning med försäljningen av kronoegendomar skulle övertagas av domänstyrelsen å tid, som Kungl. Maj:t bestämde, förslagsvis den 1 juli 1942, därvid övertagandet torde få ske successivt. I samband därmed har styrelsen hemställt om en förstärkning av dess ordinarie personal med en sekreterare (A 26), en notarie (A 21) och ett kanslibiträde (A 7).

Departementschefens uttalande över denna del av statskontorets förslag är av följande lydelse:

»Grundtanken i statskontorets förslag, att Kungl. Maj:t bör äga, där så befinnes lämpligt, uppdraga åt central förvaltningsmyndighet att besluta om medgiven försäljning av fast kronoegendom, kan jag ansluta mig till utan att därmed ha tagit ställning till frågan om lämpligheten att beträffande olika slag av fastigheter utnyttja ett bemyndigande av denna innebörd. Enligt förslaget skulle detta kunna ske beträffande samtliga de fastigheter, som omfattades av riksdagens allmänna försäljningsmedgivande, alltså fastigheter till ett värde av högst 20,000 kronor.

I syfte att revisionen av försäljningsmedgivandena måtte få den avsedda effekten har jag, såsom framgår av det föregående, förordat en höjning av värdegränsen i det allmänna försäljningsmedgivandet till 40,000 kronor. En motsvarande förskjutning i omfattningen av Kungl. Maj:ts befogenhet att till underordnad myndighet delegera försäljningsrätten torde däremot icke vara lämplig. En lägre värdegräns än den i försäljningsmedgivandet för Kungl. Maj:t angivna bör sålunda, på sätt jag framhållit i samband med förslaget om höjningen av denna gräns, gälla i fråga om Kungl. Maj:ts delegationsrätt. Med utgångspunkt från statskontorets och kommunikationsverkens förslag vill jag förorda, att denna rätt begränsas till fastigheter av högst 20,000 kronors värde. Frågor om försäljning av större fastigheter med stöd av riksdagens ifrågavarande försäljningsmedgivande förutsätts sålunda alltid komma under Kungl. Maj:ts prövning.

Delegerandet av försäljningsrätten inom denna ram torde få av Kungl. Maj:t närmare prövas i anslutning till framställningar från vederbörande verk. Som en allmän riktlinje synes därvid böra gälla, att i första hand bör ifrågakomma att åt styrelserna för kommunikationsverken överlämna beslutanderätten rörande dem underställd egendom, särskilt i fall där tidigare förelegat stor frihet för ett verk. Lämpligheten av att delegera försäljningsrätten åt olika centrala förvaltningsmyndigheter får bedömas från fall till fall. En viss försiktighet bör iakttagas, därest försäljningsbefogenhet ifråga-

sättes för myndighet, som icke tidigare i större omfattning slutligt handlagt eller berett dylika ärenden eller för vilken det eljest kan möta svårigheter att på ett tillfredsställande sätt handlägga sådana.

Emot den av de närmast berörda myndigheterna föreslagna överflyttningen av bestyren med försäljning av domänfondens fastigheter från länsstyrelserna till domänstyrelsen har jag inga principiella erinringar. En sådan åtgärd torde innebära en riktig fullföljd av den tanke, som låg till grund för motsvarande överflyttning år 1934 av bestyren med utarrenderingen av jordbruksdomänerna å fonden, och skulle medföra en viss, i och för sig önskvärd avlastning i länsstyrelsernas arbetsbörda. Den närmare prövningen av förslaget och dess konsekvenser i organisatoriskt hänseende har jag dock, efter samråd med chefen för jordbruksdepartementet, ansett böra anstå till en senare tidpunkt. Samtidigt bör nämligen framläggas förslag till författningsföreskrifter i ämnet, vilket lämpligen sker i samband med en allmän revision av 1929 års förordning angående försäljning i vissa fall av kronoegendom m. m. Arbetet med denna revision torde böra verkställas, så snart lämpligen ske kan.»

Förfarande och villkor vid försäljning av fast kronoegendom m. m.

Efter redogörelse för innehållet i statskontorets motivering till och de hörda myndigheternas yttranden över denna del av förslaget, vilken återfinnes å sid. 45—48 i statsrådsprotokollet, har *departementschefen* anfört följande:

»Den av statskontoret föreslagna fullmakten för Kungl. Maj:t att föreskriva villkoren vid de medgivna försäljningarna synes knappast tillfredsställande ur riksdagens synpunkt ens vid ett försäljningsmedgivande av den begränsade räckvidd, som ämbetsverkets förslag innebär. Den förutsatta årliga, specificerade redovisningen i efterhand för de under föregående kalenderår gjorda avhändelserna kan än mindre efter den av mig föreslagna höjningen av värdegränsen vara till fyllest för riksdagens anspråk på kontroll över den av Kungl. Maj:t och förvaltningsmyndigheterna handhavda försäljningsverksamheten. Vissa allmänna grunder rörande villkoren och formerna vid försäljningarna böra enligt min mening av Kungl. Maj:t i samband med utverkande av försäljningsbemyndigandet angivas, att gälla såsom riktlinjer vid tillämpningen av det lämnade medgivandet. De av statskontoret framhållna kraven på vidgade möjligheter för Kungl. Maj:t att lämpa försäljningsvillkoren efter förhållandena i det enskilda fallet i syfte att vinna större smidighet och mindre tidsutdräkt vid handläggningen av hithörande ärenden förtjäna väl beaktande men torde kunna i rimlig mån tillgodoses inom ramen av de allmänna riktlinjer, som böra gälla för försäljningsverksamheten.

Utformningen av de sålunda erforderliga allmänna grunderna för försäljningarna kan emellertid i samband med det nu framlagda förslaget om försäljningsmedgivande för nästa budgetår göras relativt summarisk. Någon för-

ändring i regleringen av det viktigaste försäljningsområdet ifrågakommer nämligen icke för denna period. Såsom jag tidigare berört, kommer 1929 års förordning angående försäljning i vissa fall av kronoegendom m. m., vilken författning reglerar försäljningen av under domänstyrelsens förvaltning stående egendom, icke att nu underkastas revision utan avses den skola tills vidare gälla i oförändrad utformning. De av domänstyrelsen framhållna kraven på ändringar i denna förordning torde få prövas i ett senare sammanhang.

Det torde sålunda bli ett relativt begränsat antal försäljningsfrågor, som med stöd av det äskade försäljningsmedgivandet komma att under nästa budgetår prövas efter de allmänna riktlinjer, jag ansett påkallade. Flertalet torde avse fastigheter, ställda under de fyra kommunikationsverkens förvaltning, och huvudparten av dessa torde falla inom vattenfallsstyrelsens förvaltningsområde, där redan nu föreligger ett längre gående försäljningsmedgivande än det föreslagna.

De av riksräkenskapsverket angivna synpunkterna på villkoren och förfarandet m. m. vid försäljningarna kunna, liksom de nu gällande föreskrifterna för vattenfallsstyrelsens försäljningar, erbjuda viss ledning vid utformandet av de allmänna riktlinjerna. De av mig i fortsättningen angivna riktlinjerna få emellertid betraktas såsom endast preliminära och böra sålunda icke anses föregripa den kommande revisionen av 1929 års försäljningsförordning. I samband med denna revision torde jämväl kunna övervägas, huruvida någon författningsmässig reglering av förevarande riktlinjer bör ske. Tills vidare torde vara tillräckligt att i samband med försäljningsbemyndigandet utverka riksdagens medgivande att i huvudsaklig överensstämmelse med av mig angivna grunder verkställa försäljningarna samt föreskriva de villkor, under vilka dessa skola äga rum.

Endast fastigheter, som icke vidare äro för statligt ändamål behöfliga, böra få försäljas. I brist på ett centralt organ, som har överblick över all fastighetsförsäljning från kronans sida, erbjuder det onekligen vissa svårigheter att upprätthålla säker kontroll i detta avseende. Såsom ett minimikrav synes man, på sätt riksräkenskapsverket anfört, böra kräva, att försäljningsmyndighet skall, då det med hänsyn till en fastighets beskaffenhet och läge eller eljest synes sannolikt, att annan förvaltningsmyndighet kan ha intresse av densamma, upptaga frågan därom med denna myndighet, innan försäljning sker.

För att tillförsäkra de ärenden, som med stöd av det allmänna försäljningsmedgivandet skola avgöras av Kungl. Maj:t, en möjligast enhetlig behandling kunde ifrågasättas, att handläggningen av samtliga sådana försäljningsärenden skulle koncentreras till ett enda departement. Då det är omöjligt att nu överblicka verkningarna av en dylik förändring, synas försäljningsfrågorna emellertid tills vidare böra liksom hittills handläggas inom respektive fackdepartement men alltid göras till föremål för gemensam beredning med finansdepartementet. Då fråga är om försäljning av lägenheter för jordbruksändamål och ärendet icke handlägges inom jordbruksde-

partementet, bör därjämte gemensam beredning äga rum med detta departement.

Sättet för försäljningen bör vara sådant, att det behörigen tillgodoser både statens och alla eventuella spekulanter intressen. Såsom riksräkenskapsverket anført, synes försäljning på offentlig auktion, som blivit på betryggande sätt kungjord, böra vara det förfarande, som i första hand kommer i fråga. Om icke tillfredsställande pris därvid uppnås, bör myndigheten äga utbjuda fastigheten under hand, exempelvis genom annonser i pressen och genom förhandlingar med olika spekulanter. Dock bör alltid den, som avgivit högsta budet vid auktionen, beredas tillfälle att inkomma med nytt bud, försåvitt hans solvens är tillfredsställande. I likhet med riksräkenskapsverket anser jag önskvärdheten av ett i första hand formbundet förfarande icke böra hindra att i undantagsfall tillämpas ett enklare förfarande, exempelvis vid avyttring av smärre områden av helt ringa värde.

Myndigheterna böra tillse, att försäljningarna i prishänseende bli så fördelaktiga för staten som möjligt, och försäljning till underpris bör icke få äga rum. Principen om full affärsmässighet bör sålunda gälla för försäljningarna. Undantag härifrån torde i huvudsak få göras endast vid avhändelser av mark för vissa i det föregående angivna expropriationsändamål — anläggande av järnväg eller allmän väg, där ersättningen liksom för närvarande bör kunna få nedsättas efter vad som befinnes skäligt eller helt slopas — samt vid möjligen förekommande försäljningar för egnahemsändamål och för komplettering av ofullständiga jordbruk. I sistnämnda fall synes försäljningspriset böra få fastställas i anslutning till de för egnahemsorganisationen gällande, förmånliga försäljningsvillkoren.

De hittillsvarande reglerna rörande uppskattning av värdet av kronofastigheter, som skola avstås för expropriationsändamål, böra i enlighet med de av olika myndigheter framhållna önskemålen förenklas. På sätt tidigare förordats beträffande ersättning vid upplåtelse för dylika ändamål, bör Kungl. Maj:t äga, då förordnande om avstående av fastighet ankommer på Kungl. Maj:t, efter värdering bestämma om ersättningens belopp. Förvaltningsmyndighet har redan i motsvarande fall denna befogenhet. Den, till vars förmån avståendet sker, bör dock äga påkalla, att ersättningen bestämmes enligt de i expropriationslagen stadgade formerna.

Beträffande köpeskillings erläggande synes böra lämnas frihet åt Kungl. Maj:t, respektive den förvaltningsmyndighet som äger verkställa försäljningen, att utan eftersättande av kronans rätt och skäliga anspråk på säkerhet besluta efter vad som kan befinnas lämpligt i varje enskilt fall. Till ledning vid utformandet av betalningsvillkoren synes kunna tjäna vad inom affärlivet plägar tillämpas i motsvarande fall. Även de i nu gällande författningar för olika slag av försäljningar stadgade betalningsvillkoren kunna tjäna som förebild, därvid dock endast vid överlåtelser, fullt jämförliga med de i 1940 års kungörelse angående den statliga egnahemsverksamheten omförmälda jordförsäljningarna, böra ifrågakomma så fördelaktiga betalningsvillkor, som inom nämnda verksamhet kunna medgivas. Med hänsyn härtill och till önsk-

vårdheten av en sakligt sett tillfredsställande fastighetsbildning för jordbruks-
egnahem bör förvaltningsmyndighet i fall av sistnämnda art samråda med
vederbörande egnahemsorgan om försäljningen.

Riksräkenskapsverkets uttalande att myndighets beslut i försäljningsfrå-
gan bör kunna överklagas kan jag av praktiska skäl icke ansluta mig till.
Förvaltningsmyndighets inom ramen av den erhållna befogenheten träffade
avtal rörande försäljningsvillkoren böra vara definitiva i förhållande till köpa-
ren. Den part, med vilken myndigheten träffat avtal om försäljning, synes
sålunda i och med avtalsslutandet böra ha förlorat sin rätt att överklaga be-
slutet och skall sålunda icke genom besvär hos Kungl. Maj:t kunna erhålla
förbättring i de avtalade försäljningsvillkoren. Tredje mans intressen skulle i
och för sig kunna motivera besvärsmått. Emellertid måste en avvägning ske
mellan dessa intressen och vikten av att försäljningsförfarandet kan slutföras
inom normal tid. En jämförelse kan göras med konkurrerande anbudsgiva-
res ställning. I upphandlingsförordningen har föreskrivits, att klagan över
myndighets beslut, varigenom anbud antagits, förkastats eller icke upptagits
till prövning, icke må föras. Då de konkurrerande anbudsgivarnas intresse
av besvärsmått synes minst lika starkt grundat som tredje mans in-
tresse vid här ifrågavarande fastighetsförsäljningar, synes detta icke behöva
påkalla upprätthållandet av en besvärsmått, som skulle vara förenad med
betydande civilrättsliga olägenheter.

På sätt statskontoret föreslagit, bör riksdagen årligen erhålla en redogörelse
för de försäljningar, som under närmast föregående kalenderår gjorts med
stöd av det åt Kungl. Maj:t lämnade allmänna försäljningsmedgivandet. En
specificerad sammanställning häröver torde sålunda i samband med utver-
kande av nytt bemyndigande böra framläggas för riksdagen. I sammanställ-
ningen synes lämpligen kunna angivas de försålda fastigheternas storlek, be-
skaffenhet och taxerings- eller uppskattningsvärde, sättet för försäljningen,
köpare och erhållen köpeskillning samt i fall, då köpeskillningen understigit
värdet å fastigheten, skälen härtill.

I samband härmed torde få upptagas frågan om fortsatt bemyndigande för
Kungl. Maj:t att efter prövning i varje särskilt fall biträda ackordsuppgörel-
ser i avseende å kronans fordringar för försålda kronoegendomar. Ett dylikt
bemyndigande har av riksdagen sedan år 1934 lämnats budgetårsvis (jämför
senast proposition nr 26 till 1941 års riksdag och riksdagens skrivelse nr 20).
Bemyndigandet har i mycket ringa utsträckning behövt anlitas, under åren
1934—1937 i sammanlagt endast elva fall och därefter icke någon gång. Den
angivna befogenheten synes jämväl i fortsättningen böra föreligga för Kungl.
Maj:t och torde lämpligen kunna lämnas i form av ett bemyndigande, att
gälla tills vidare, i likhet med det av 1940 års lagtima riksdag lämnade be-
myndigandet att biträda ackordsuppgörelser m. m. i fråga om lån från vissa
statliga lånefonder (skrivelse nr 373). Liksom vid sistnämnda bemyndigande
bör riksdagen årligen i lämplig form erhålla en redovisning för av Kungl.
Maj:t med stöd av bemyndigandet fattade beslut om biträdande av ackords-
uppgörelser i fråga om fordringar för försålda kronoegendomar.»

Försäljningsmedgivandets tillämpningsområde.

I denna fråga har *departementschefen* anfört följande:

»Den av statskontoret föreslagna förklaringen angående försäljningsmedgivandenas tillämpningsområde skulle onekligen, såsom kammarkollegium framhållit, lämna räckvidden av de nya bemyndigandena i viss mån oklar. En fullständig uppräknig av de bestämmelser, som genom förklaringen avses fortfarande skola äga giltighet, hade i och för sig varit önskvärd men torde vara svår att erhålla. En precisering av förklaringen synes emellertid möjlig på sätt jag i fortsättningen vill förorda. I övrigt föreligger, såsom kammarkollegium anmärkt, möjligheten att i samband med det årliga förnyandet av försäljningsbemyndigandet utan större omgång vidtaga de kompletteringar, som ur tillämpningssynpunkt kunna visa sig erforderliga.

Statskontoret har i sin motivering angivit vissa slag av fastighetsförsäljningar, som icke skulle påverkas av det nya försäljningsbemyndigandet. Jag delar uppfattningen att egnahemsorganens försäljningsverksamhet icke bör underkastas revision i detta sammanhang. Som tidigare nämnts torde jämväl 1929 års försäljningsförordning, som reglerar formerna och villkoren vid försäljning av domänstyrelsens egendom, böra i avbidan på ytterligare utredning tills vidare lämnas oförändrad liksom vissa närstående författningar, som reglera andra former av social jordförsäljning. Avyttringen av kyrklig jord, varom stadgats i särskild lag, bör, såsom statskontoret angivit, icke bli föremål för ändring i anledning av försäljningsbemyndigandet. De av statskontoret vidare som exempel nämnda författningarna om skatteköp av kronohemman och om försäljning av vissa till allmänt behov avsatta områden på Öland böra likaså gälla i oförändrad form. Helt allmänt bör fastslås, att det föreslagna försäljningsmedgivandet icke skall vinna tillämpning å sådan försäljning av kronans fasta egendom, som reglerats genom i författning meddelade föreskrifter. Dessa böra sålunda alltfort gälla, i den mån förslag om ändringar av ifrågavarande författningar icke föreläggas eller anmälas för riksdagen.

Det föreslagna allmänna försäljningsbemyndigandet torde däremot — i olikhet mot vad statskontoret tänkt sig beträffande de mera begränsade bemyndiganden, som ämbetsverket föreslagit — böra omfatta jämväl sådan fast egendom som tillfallit allmänna arvsfonden. Nu gällande bemyndigande att tills vidare försälja dylik egendom av högst 20,000 kronors värde eller andel i samfällighet av högst 5,000 kronors värde torde sålunda böra ersättas av det nya, längre gående bemyndigandet.

De övriga försäljningsmedgivanden, som skola ersättas av det föreslagna allmänna bemyndigandet, torde i huvudsak vara följande:

1929 års bemyndigande tills vidare i fråga om domänverkets fastigheter under viss värdegräns;

det årligen förnyade bemyndigandet i fråga om vissa andra domänverkets fastigheter;

femårsbemyndigandet i fråga om vattenfallsverkets fastigheter; och

det årligen förnyade bemyndigandet i fråga om avstående av fast egendom för expropriationsändamål och om avstående av kronoandel i samfällighet enligt 7 § bysamfällighetslagen.

Den av statskontoret föreslagna förklaringen synes under angivna förhållanden kunna begränsas till ett uttalande, att oavsett det föreslagna försäljningsmedgivandet skola i författning tidigare meddelade föreskrifter angående rätt för Kungl. Maj:t eller förvaltningsmyndighet att försälja kronans fasta egendom alltfört vara gällande.»

Utskottet.

Såsom av den föregående redogörelsen framgår råder beträffande av riksdagen tidigare lämnade medgivanden att försälja fast egendom mycket stor ojämnhet i fråga om medgivandenas omfattning. Reglerna i fråga ha därigenom blivit synnerligen oöverskådliga. I enlighet med därom av riksdagen uttalade önskemål framlägges i förevarande proposition förslag till enhetligare normer beträffande avyttringen av statens jordegendomar. Förslaget innebär att försäljningsgrunderna göras gemensamma för hela statsförvaltningen. Utskottet kan i princip biträda detta förslag. Beträffande bemyndigandets närmare utformning vill utskottet däremot förorda vissa i det följande angivna ändringar.

Vad till en början angår förslagets huvudgrunder synes en viss skillnad föreligga mellan den förvaltning av kronoegendom, som handhaves av kommunikationsverken, och den förvaltning av dylik egendom, som omhändervhas av domänstyrelsen och övriga myndigheter som förvalta kronofastigheter av jordbruksnatur. I det förra fallet äro egendomarna avsedda att komma till användning i den rörelse, som bedrivs av vederbörande verk, varför inköp och försäljning av fastigheterna naturligt ansluta sig till den av verken bedrivna verksamheten. Bemyndiganden att utan riksdagens hörande i det särskilda fallet försälja icke längre behöfliga fastigheter av ifrågavarande beskaffenhet kunna därför sägas vara betingade ur affärsmessig synpunkt.

Jämväl i det senare fallet innehavas visserligen fastigheterna för att kronan genom deras avkastning skall erhålla inkomster. Enligt utskottets uppfattning bör emellertid kronan — oavsett om innehavet av jordbruksfastigheter under nuvarande förhållanden kan anses innebära en ur avkastningssynpunkt förmånlig placering av statsförmögenheten eller icke — alltjämt inneha sådana fastigheter. I fråga om försäljningar av dylika fastigheter synas därför skäl föreligga att iakttaga en viss återhållsamhet. Emellertid kunna även i fråga om fastigheter av förevarande beskaffenhet tänkas fall, då egendomarna lämpligen böra försäljas. Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen har riksdagen tidigare lämnat medgivanden åt Kungl. Maj:t att utan riksdagens hörande i varje särskilt fall försälja dylika egendomar. De nu föreslagna bemyndigandena ansluta sig till vad som tidigare gällt i förevarande avseende.

I propositionen föreslås ett generellt bemyndigande för Kungl. Maj:t att utan riksdagens samtycke besluta om försäljning av kronan tillhörig fast egendom, såframt taxeringsvärdet å egendomen uppgår till högst 40,000 kro-

nor, eller, där taxeringsvärde icke är åsatt, det vid särskild uppskattning utrönta saluvärdet uppgår till högst nämnda belopp.

Vid behandlingen av försäljningsärenden i allmänhet har utskottet uppmärksammat, att i flera fall de föreslagna köpeskillingarna varit högre än egendomarnas taxeringsvärden. Särskilt har detta varit fallet, då skog i avsevärdare omfattning funnits å egendomarna. Med hänsyn till berörda förhållande har inom utskottet övervägts, huruvida det icke vore lämpligare att knyta begränsningarna i bemyndigandet till det överenskomna saluvärdet än till taxeringsvärdet. Med hänsyn bland annat till önskvärdheten av att i ett försäljningsärende redan innan köpeskillingen är bestämd äga kännedom om, huruvida ärendets avgörande fordrar riksdagens medverkan eller icke, har utskottet emellertid i denna fråga i likhet med departementschefen stannat för taxeringsvärdet såsom lämplig norm för viss begränsning i det begärda bemyndigandet.

Beträffande omfattningen av det föreslagna bemyndigandet anser utskottet synnerligen angeläget, att detsamma icke göres så vidsträckt, att riksdagen därigenom i avsevärdare omfattning avhänder sig sin rätt att från fall till fall pröva ärenden rörande försäljning av kronans fasta egendom. Hur högt värdegränsen vid ifrågavarande bemyndigande lämpligen bör sättas har inom utskottet varit föremål för överväganden. I anslutning härtill vill utskottet framhålla, att utskottet finner den i propositionen föreslagna värdegränsen alltför hög.

Det icke tidsbegränsade bemyndigandet att försälja under domänstyrelsens förvaltning stående egendom är för närvarande i huvudsak begränsat till fastigheter, som i årligt arrende lämna högst 1,000 kronor eller, därest fastigheterna ej äro av kronan för sig utarrenderade, vid verkställd uppskattning finnas ej kunna lämna högre årligt arrende än nu sagts. Med utgångspunkt från att denna gränsdragning är riktigt avvägd vill utskottet under hänvisning jämväl till sin förut angivna uppfattning om lämpligheten av att återhållsamhet iakttages vid försäljning av jordbruksegendomar föreslå, att bemyndigandet begränsas till egendom med ett taxeringsvärde av högst 25,000 kronor eller, därest särskilt taxeringsvärde icke är åsatt, till egendom med ett uppskattat saluvärde, som uppgår till högst nämnda belopp. Utskottet vill i detta sammanhang erinra, att något bemyndigande att utan riksdagens hörande i det särskilda fallet tidigare icke meddelats beträffande egendom under generalpoststyrelsens, telegrafstyrelsens och järnvägsstyrelsens förvaltning ävensom att i fråga om egendom under vattenfallsstyrelsens förvaltning de med stöd av tidigare lämnade bemyndiganden företagna försäljningarna merendels avsett mindre fastigheter.

Beträffande det i propositionen begärda bemyndigandet för Kungl. Maj:t att, där så finnes lämpligt, åt central förvaltningsmyndighet överlämna beslutanderätten rörande försäljning av kronoegendom vill utskottet icke bestrida, att en dylik delegering av Kungl. Maj:ts befogenheter i vissa fall kan vara både berättigad och lämplig. I anslutning till vad som därom anföres av departementschefen vill utskottet emellertid understryka angelägenheten av

att ett överlåtande av Kungl. Maj:ts befogenheter på dylikt sätt endast äger rum efter noggrant övervägande och med iakttagande av stor försiktighet. Såsom föreslås i propositionen bör beslutanderätten i förevarande avseende vidare icke få av Kungl. Maj:t delegeras i andra fall, än då den avsedda egendomens taxerings- eller uppskattningsvärde uppgår till högst 20,000 kronor.

Mot de i propositionen framlagda förslagen i övrigt har utskottet intet att erinra.

Under återopande av det anförda får utskottet sålunda hemställa,

A. att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition må

1) medgiva, att Kungl. Maj:t må under budgetåret 1942/43 utan riksdagens samtycke i varje särskilt fall besluta om försäljning av kronan tillhörig fast egendom, såframt taxeringsvärdet å egendomen uppgår till högst 25,000 kronor, eller, där taxeringsvärde icke är åsatt, det vid särskild uppskattning utrönta saluvärdet uppgår till högst nämnda belopp, och i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna riktlinjer föreskriva de former och villkor, under vilka försäljningarna skola äga rum, med rätt för Kungl. Maj:t att, där så finnes lämpligt, åt central förvaltningsmyndighet överlämna beslutanderätten rörande försäljning av egendom, vars taxerings- eller uppskattningsvärde icke överstiger 20,000 kronor;

2) förklara, att vad sålunda medgivits rörande försäljning av kronan tillhörig fast egendom skall gälla jämväl beträffande byte samt upplåtelse under åborätt och tomträtt av sådan egendom, ävensom beträffande avstående utan ersättning av kronomark, som erfordras till järnväg eller allmän väg, därvid dock rätten att besluta om dylikt avstående må av Kungl. Maj:t överlämnas till central förvaltningsmyndighet endast i avseende å obebyggt område av högst 5 hektars yta eller 2,000 kronors värde;

3) uttala att, oavsett de sålunda lämnade medgivandena, i författning meddelade föreskrifter angående rätt för Kungl. Maj:t eller förvaltningsmyndighet att försälja, byta eller under åborätt eller tomträtt upplåta kronan tillhörig fast egendom alltfort skola gälla.

B. att riksdagen må

1) bemyndiga Kungl. Maj:t att tills vidare efter prövning av omständigheterna i varje särskilt fall biträda ackord i fråga om kronans fordringar för försäld fast egendom;

2) medgiva, att Kungl. Maj:t må tills vidare besluta angående fördelningen mellan olika kapitalfonder av den i statens förmögenhetsredovisning ingående fasta egendomen;

3) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna synpunkter utfärda bestämmelser angående upplåtelse för expropriationsändamål av nyttjanderätt och servitutsrätt till kronans fasta egendom.

Stockholm den 13 juni 1942.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Närvarande: se utlåtande nr 54.
